

Gravfält i Bittinge

L1980:3943, L2022:1102

Bittinge 11:42

Stora Mellösa socken

Örebro kommun

Närke

Nina Balknäs

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
schaktningsövervakningen markerad i rött.*

© 2022 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2022:08

Författare Nina Balknäs

Kvalitetsgranskning Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs

Omslagsfoto En av stensättningarna på gravfältet L1980:3943. Foto från öster.

Foto Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2022:08

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Gravfält i Bittinge

L1980:3943, L2022:1102

Bittinge 11:42

Stora Mellösa socken

Örebro kommun

Närke

Nina Balknäs

Lst dnr 431-5614-2021

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Metod och genomförande	7
Resultat	8
En mur i skogen	9
Tolkning	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Referenser	12
Bilagor	14
<i>Bilaga 1. Anläggningstabell</i>	<i>14</i>
<i>Bilaga 2. Vedartsanalys</i>	<i>15</i>
<i>Bilaga 3. ¹⁴C-analys</i>	<i>16</i>

Figur 1. Översikt över Östernärke med platsen för schaktningsövervakningen markerad med svart cirkel. Skala 1:250 000.

SAMMANFATTNING

I november 2021 genomförde Arkeologgruppen en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i samband med ledningsdragnings för el. Schaktet drogs genom gravfältet L1980:3943. Inga gravar påverkades av arbetet, men en ränna påträffades inom gravfältet. Norr om gravfältet fanns en sotfläck, ett stolphål och ett mindre lager. Stolphålet har ¹⁴C-daterats till 1500-tal. Stolphål och sotfläck har registrerats i Kulturmiljöregistret som Övrigt L2022:1102.

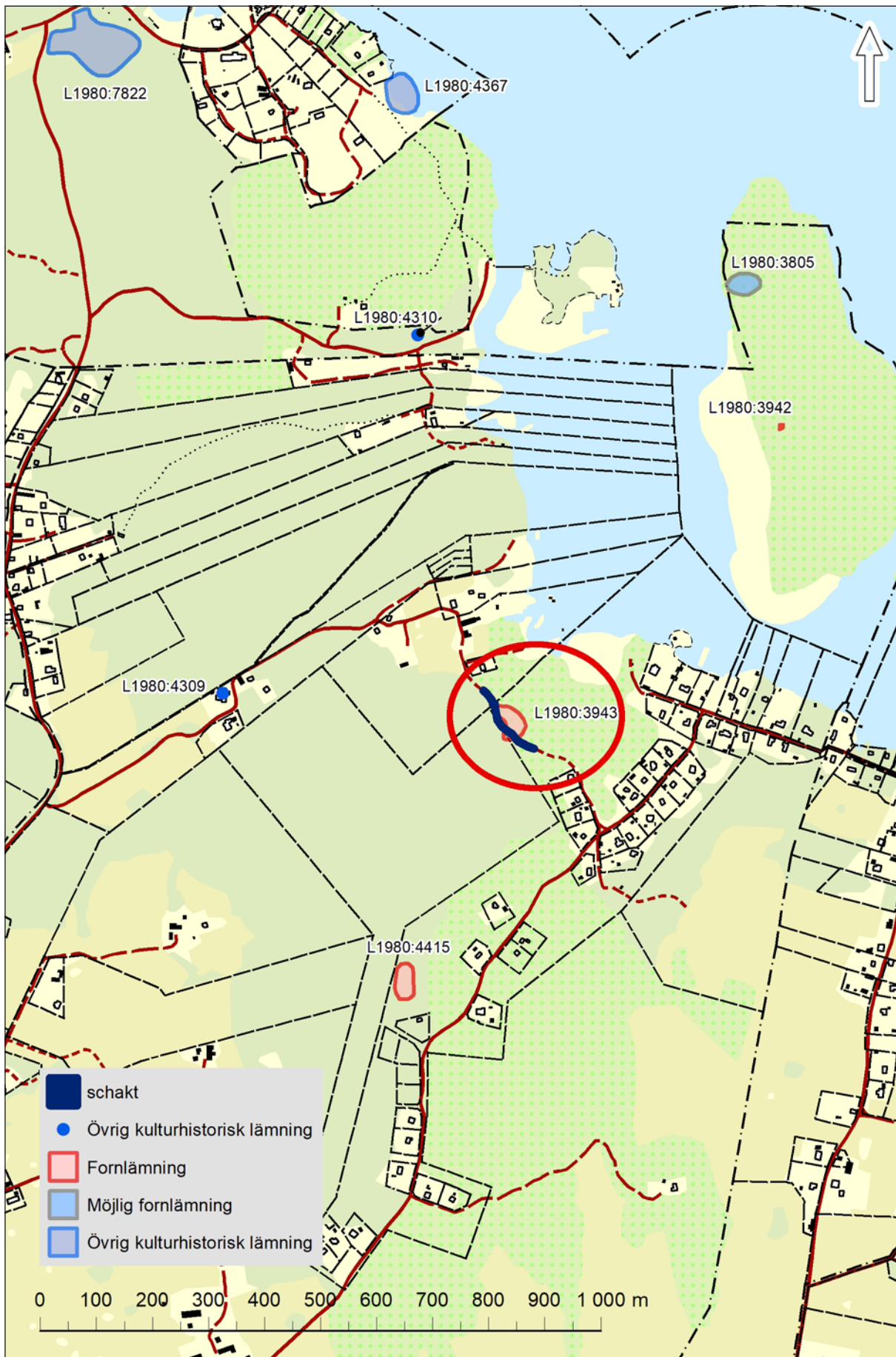
INLEDNING

På uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro har Arkeologgruppen genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Uppdraget har diarienummer 431-5614-2021. Anledningen till den arkeologiska insatsen var att E.ON skulle förlägga elledning genom och i närhet av gravfältet L1980:3943. En arkeolog övervakade schaktningen inom det angivna området och dokumenterade påträffade lämningar. Kostnadsansvar bars av E.ON Energidistribution AB.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Undersökningsområdet är beläget i skogsmark invid Hjälmarens strand. Efter sänkningen av Hjälmaren som skedde under 1800-talet ligger gravfältet L1980:3943 cirka 100 meter väster om strandlinjen, men under järnåldern har det varit än mer strandbundet. Ett 400 meter brett sund skapat av den närmre kilometerlånga Lindön gör platsen lämplig som hamnläge. Nuvarande hamn är beläget öster om gravfältet.

Gravfältet är anlagt på en moränkulle och är cirka 70×25 meter stort. Där finns minst åtta gravar i form av olika typer av stensättningar, bland annat två sexsidiga stensättningar. Inom gravfältet finns också stenar kan vara rester efter skadade gravar (Kulturmiljöregistret). År 1956 informerar landsantikvarie Bertil Waldén Riksantikvarieämbetet att en sportstuga håller på att uppföras inom gravfältet. "Sportstugan är placerad mitt uppe i de centrala delarna av gravfältet fornl. Nr 60 i 1955 års inventering för ekonomiska kartan. Sportstugan är delvis uppförd på en rund stensättning. Omedelbart invid densamma befinner sig en märklig triangulär stensättning och ett röse." (ATA dnr 6062, 761/56; dnr 3555, 347/57; dnr 6328, F6328/56, F555/57). I augusti 1957 konstateras att stugan är borttagen och området städat. "Cementplintarna har avlägsnats, likaså byggnadsrester och bråte. Visserligen hade hålen efter plintarna ifyllts med sönderkrossat cementbruk, och även en del andra spår vittnade om vad som förevarit." (ATA dnr 4959, 468/57)

Figur 2. Området runt fornlämning L1980:3943 med lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret. Skala 1:10 000.

Stora Mellösa socken är en odlingsbygd som är rik på fornlämningar, framför allt från järnålder. I det aktuella området finns dock endast ett fåtal kända, delvis beroende på att exploateringsgraden är låg. Förutom gravfältet L1980:3943 finns ytterligare ett gravfält (L1980:4415) en halv kilometer mot sydsydväst. Inga boplatser är kända, men två fynd av enkla skafthålsyxor och nätsänken (L1980:4512 och L1980:4309) visar att området var bebott redan under yngre stenålder.

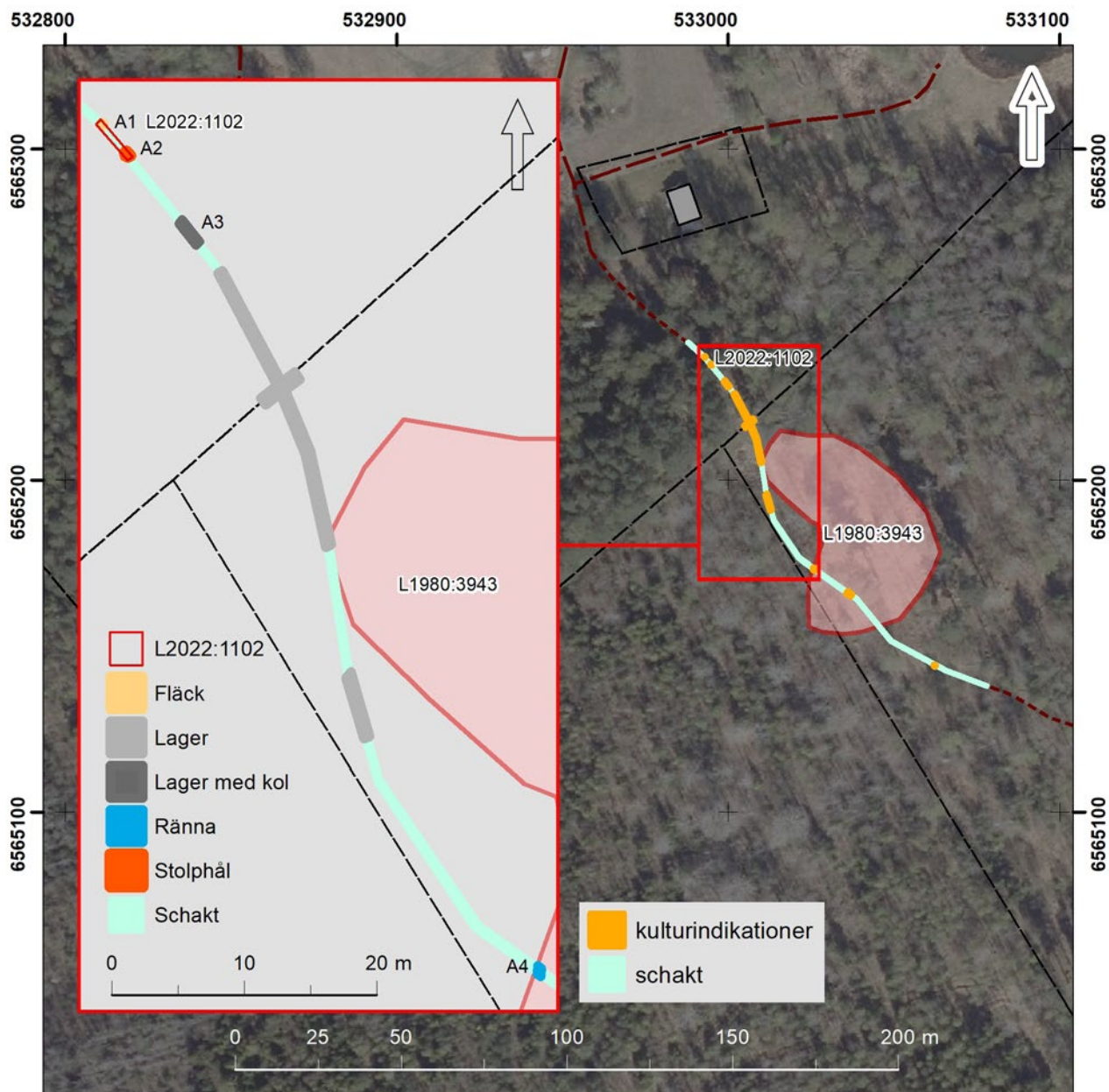
Namnet Bittinge har äldsta skriftliga belägg från år 1331, då stavat 'Bitinge' (Ortnamnsregistret). Ändelsen *-inge* i ortnamn anses ha tillkommit under äldre järnålder (Vikstrand 2013).

Figur 3. Sportstugan uppförd på gravfältet. I förgrunden en tresidig stensättning. Fotograf: Bertil Waldén. ATA dnr 6062/56.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Grävning för arkeologi skedde före grävning för kabel. Schaktet, som grävdes skiktvis ned till orörd marknivå, drogs mitt i den enkla väg som löper genom gravfältet. Skopbredden var 0,4 meter. Inmätning och dokumentation skedde i mobillappen iGIS varifrån shape-filer exporterades till ArcGIS för redigering i samband med rapportarbetet. Vid inmätning användes en GPS-förstärkare för bättre noggrannhet. På grund av höga träd som skuggade satellitsignaler användes ett 50-meters måttband som drogs utmed schaktet för kontrollmått. Fotografier togs översiktligt och över påträffade anläggningar och lager. Kolprov togs i två anläggningar.

Figur 4. Schakt- och anläggningsplan. Skala 1:2 000 med instick i skala 1:500.

RESULTAT

Vägen som schaktet drogs i bestod av naturlig moränmark. Påfört väggrus påträffades endast i en svacka norr om gravfältet. Då överlagrande material saknades uppgick schaktdjupet till 0,2–0,4 meter förutom i svackan där sumpig undergrund påträffades på 0,6 meters djup. Schaktet var 150 meter långt.

Grävning skedde från norr till söder. En kort bit in i undersökningsområdet påträffades en 0,2 meter stor kolfläck (A1) och ett stolphål (A2). Den framtagna delen av stolphålet mätte 0,5×0,3 meter. Det var 0,17 meter djupt och fyllt med brun finsand. I sanden fanns ett mindre inslag av delvis förkolnad ved. Ett kolprov skickades för analys. Vedarten var gran och ^{14}C -analysen gav en datering till 1493–1650 e. Kr. med 2 sigma.

Figur 5. Sektion genom stolphålet A2.
Foto från söder.

Figur 6. Rännan A4 i plan. Den södra delen av rännan är undersökt.
Foto från öster.

Runt 30 meter söderut fanns ett lager av sotig, siltig sand (A3). Lagret var 2,0 meter långt och 0,2 meter djupt. Därefter grävdes genom den ovan nämnda svackan följt av en höjning väster om gravfältet. Marken bestod här av sandig morän under ett tunt vegetationsskikt.

Då schaktet gick in i gravfältet påträffades en ränna (A4) som löpte snett genom schaktet. Rännan var 0,3 meter bred och 0,1 meter djup. Fyllningen bestod av brun siltig sand med inslag av kol och enstaka knytnävsstora stenar.

I övrigt påträffades mindre lagerrester och stenlyft fyllda med grå silt. I lagerresten inom gravfältet hittades en handsmidd spik. Sannolikt är dessa lämningar från historisk tid, möjligen så sena som sportstugan, det vill säga 1900-tal.

En mur i skogen

Då en förbipasserande gärna ville att jag skulle ta en titt på en mur som finns utmed vägen söder om undersökningsområdet gjordes en okulär bedömning av muren. Det rör sig om en äldre hägnadsmur bestående av 0,4–0,6 meter stora, övermossade naturstenar som låg två i bredd. I muren fanns även två naturliga block inorporerade. Längden på muren stegades till 28 meter.

Enligt praxis för registrering av lämningar ska stenmurar registreras restriktivt. Den påträffades muren ingår inte i uppdraget har därför inte registrerats i Kulturmiljöregistret.

"Stenmurar har brukats in i sen tid och anses inte generellt uppfylla rekvisitet äldre tiders bruk och bör därför hänföras till kategorin Övrig kulturhistorisk lämning. (Stenmurar registreras restriktivt.)"

Lämningstypslistan, version 4.7

Figur 7. Stenmur söder om gravfältet. Foto från väster.

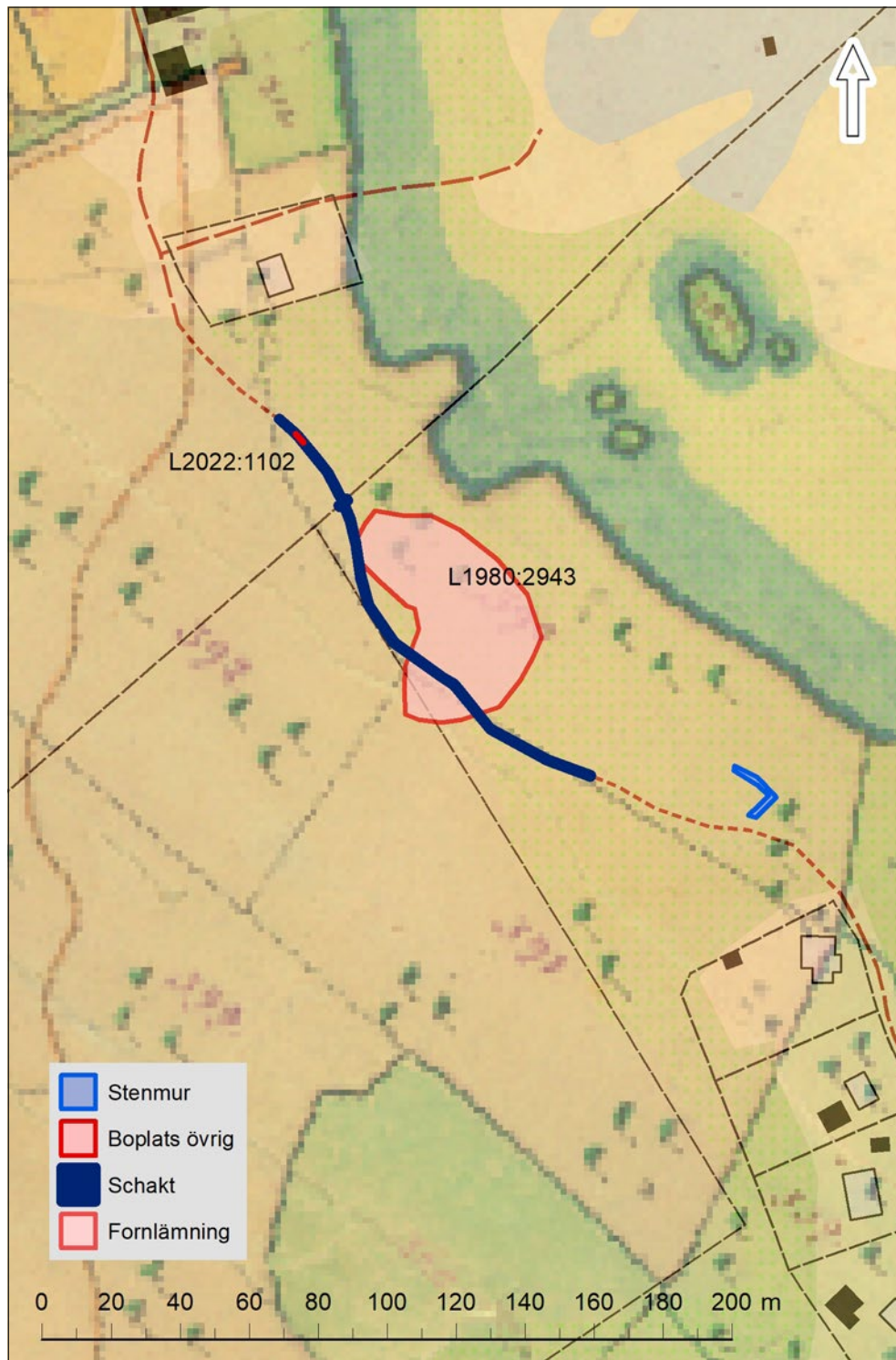
TOLKNING

De lagerrester och stenlyft som påträffades utgör troligen lämningar från historisk tid, möjligen relaterade till den sportstuga som höll på att uppföras på platsen under 1950-tal. Rännan A4 var belägen invid en öppen, plan yta som troligen är platsen där sportstugan uppfördes (se figur 3 och 4). Det till trots tolkas rännan som en äldre anläggning på grund av sin karaktär. Dock finns ingen ^{14}C -analys som kan bekräfta eller dementa tolkningen.

Norr om gravfältet dokumenterades ett stolphål och en sotfläck. De har registrerats som fornlämning L2022:1102, kategori *Övrigt*. Bedömningen att de utgör fornlämning baseras på dateringen till 1500-tal. Det är utifrån den lilla yta som undersökts omöjligt att säga vad lämningarna representerar. Cirka 30 meter söder om L2022:1102 fanns ett sotigt lager. Det är möjligt att lagret hör samman med stolphål och sotfläck, men ingen datering finns och avståndet dem emellan är för stort enligt rådande kriterier för att lägga samman dem vid registrering i Kulturmiljöregistret. Inget i lagret tydde på att det skulle vara en rest av en grav, men inte heller det går säkert att utesluta. Lagret förblir i nuläget oregistrerat.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN i förhållande till undersökningsplanen

Arkeologgruppen har genomfört undersökningen enligt förfrågningsunderlaget. Inga avsteg gjordes från undersökningsplanen.

Figur 8. Resultatplan med schakt, fornlämningar och mur på rektifierad karta från år 1853 (18-stm-118). Skala 1:2 000.

REFERENSER

Tryckta källor

Vikstrand, P. 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn. Om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälardalsregionen*. Uppsala.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Lantmäterimyndigheternas arkiv

1853. 18-stm-118. Övrigt.

Digitalt material

ATA dnr 6062/56, dnr 761/56; dnr 3555, 347/57; dnr 6328, F6328/56, F555/57

Riksantikvarieämbetet, Lämningsstypsplistan 4.7, besökt 2021.12.08

<https://www.raa.se/app/uploads/2018/09/L%C3%A4mningsstypsplistan-4.7.pdf>

Ortnamnsregistret, besökt 2021.12.08, sökord Bittinge

<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names/117086?place-name-id=117086&page-size-basis=20&page-number-basis=1&place-name-basis-id=3394024>

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län Örebro
Kommun Örebro
Landskap Närke
Socken Stora Mellösa
Fastighet Bittinge 11:42

Fornlämningsnummer L1980:3943, L2022:1102
Lämningstyp Gravfält, övrigt
Datering Järnålder, medeltid/nyare tid

Typ av undersökning Arkeologisk undersökning
i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum 2021-09-13
Länsstyrelsens diarienummer 431-5614-2021
Uppdragsnummer i Fornreg 202101321
Arkeologgruppens projektnummer P21045

Projektledare Nina Balknäs
Fältpersonal Nina Balknäs

Undersökningstid November 2021
Undersökt yta 150 löpmetrar
Inmätningsteknik iGIS + GLONASS
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

BILAGOR

Bilaga 1. Anläggningstabell

Anr	Typ	Mått/m	+höjd/m	Beskrivning
A1	Fläck	0,2		Kolfläckad silt
A2	Stolphål	0,5x0,3 Dj 0,17	+0,2	Brun finsand m inslag av kol, skålad
A3	Lager	Br 2,0 Tj 0,2	+0,2	Sotlager av siltig sand
A4	Ränna	Br 0,3 Dj 0,1	+1,5	Brun siltig sand m inslag av kol, enstaka sten 0,1 m
Ej fornlämning				
	Lager			Kollins över grå silt
	Störning			Dränering med cementrör
	Lager			Grå silt
	Stenlyft			Grå silt
	Lager			Grå silt, fynd av handsmidd spik
Utanför undersökningsområdet				
	Mur	Br 1,5 L 28		2 stenar bred, övermossade naturstenar 0,4-0,6 m och 2 block

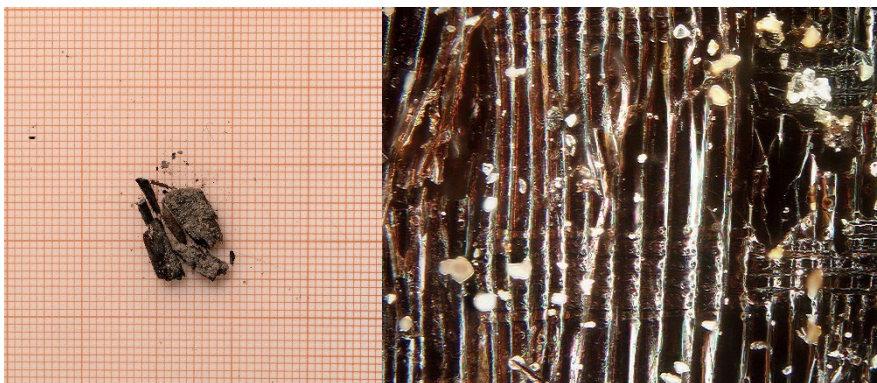
Bilaga 2. Vedartsanalys

ProjektId 2520

Närke, Örebro kommun, Stora Mellösa socken, Bittinge

Stolphål, A2

Ytterst lättfragmenterat träkol. Fragmenten kommer från tre tätvuxna årsringar. Veden har inte blivit helt genombränd.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Gran
0,1	0,1,	8	8	8

Bilaga 3. ^{14}C -analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2022-02-24

Nina Balknäs
Arkeologgruppen i Örebro AB
Radiatorvägen 11
702 27 ÖREBRO

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Bittinge, Örebro, Närke. (p 4119)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-72773	A2	-27,6	306 ± 29

Med vänliga hälsningar

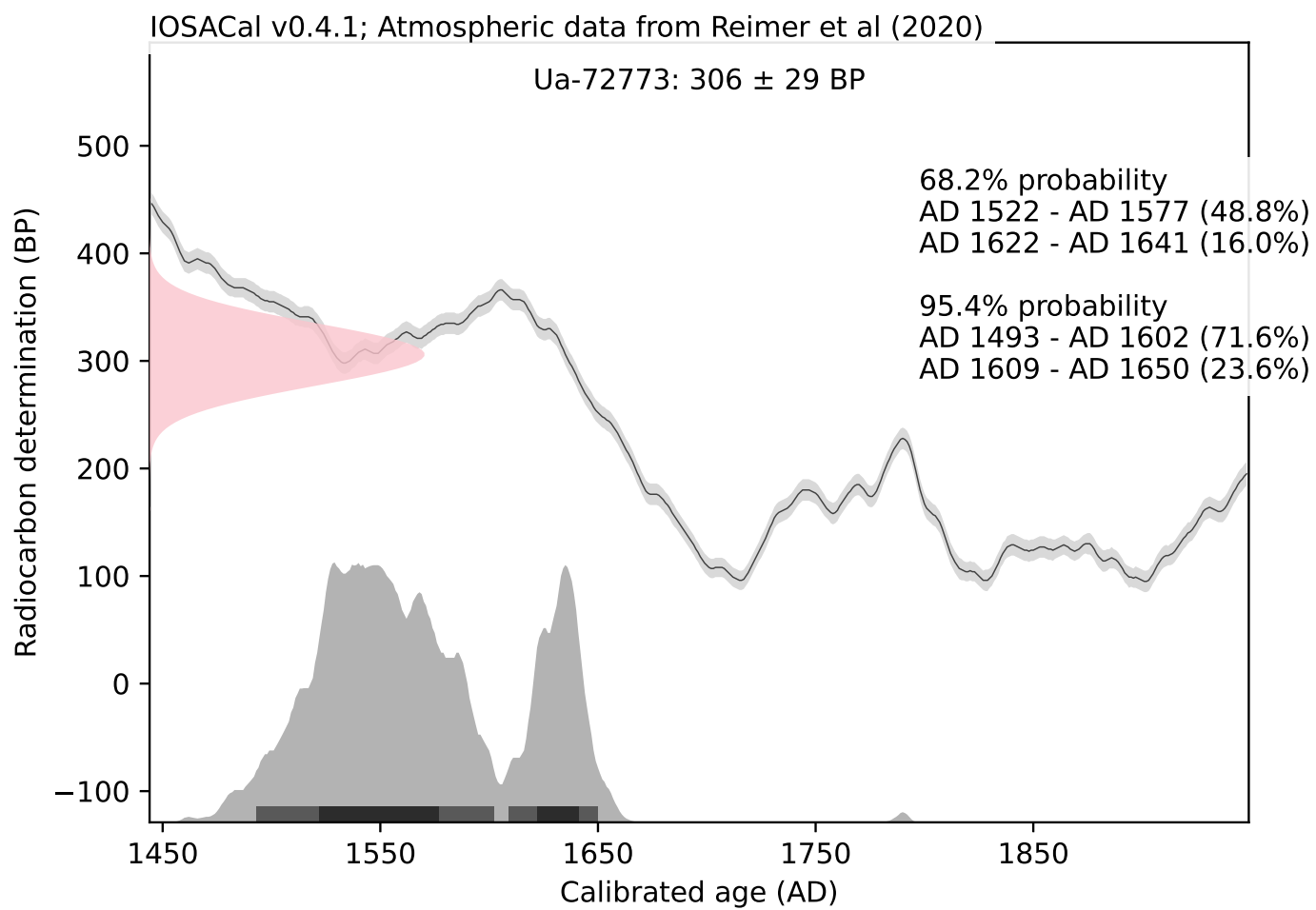
Karl

Håkansson

Karl Håkansson/Melanie Mucke

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2022.02.24
09:28:37 +01'00'

Kalibreringskurvor

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2022:08

